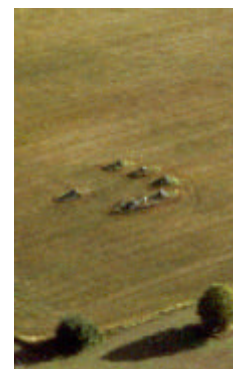

Slaka - Lambohov

Slaka socken
Linköpings kommun

Kulturmiljöenheten 2002

***Värdetext för riksintresse KE 31 Slaka - Lambohov
enligt Riksantikvarieämbetets beslut 1997-08-18:***

Motivering: Herrgårdsmiljö och sockencentrum på dominerande parti av Slakaåsen.

Uttryck för riksintresset: Lambohovs 1700-talsherrgård, byggd efter ritningar av Jean Eric Rehn, med värdefullt och enhetligt utformat byggnadsbestånd och engelsk park. Slaka 1700-tals kyrka med medeltida torn. Kyrkby med prästgård från 1856 och tre generationer av skolhus. Gammal häradstingsplats och stor domarring samt järnåldersgravfält.

Bild på framsidan: Vyer över riksintresset. Foto Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

Förord

När ett område klassas som riksintresse innebär det att kulturmiljön i området har ett värde av betydelse för såväl länet, som hela landet. I Sverige finns ca 1700 riksintressanta kulturmiljöområden. Ett 90-tal av dessa ligger i Östergötland. Riksintressena ska representera hela landets historia, från stenålder till nutid. De ska åskådliggöra hur vi genom århundraden utnyttjat naturens resurser, olika tiders näringsliv och sociala villkor, byggnadsskick samt estetiska ideal.

Riksintressebegreppet lagreglerades genom införandet av naturresurslagen (NRL) år 1987. Idag skyddas riksintressena av Miljöbalken. I 1 kap 1 § fastslås att lagen ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Vidare i 3 kap 6 § att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Länsstyrelsen har ansvar att föra ut "statens anspråk" för kulturmiljövården och kommunerna ska redovisa dessa områden i sin översiktsplan, samt ange hur riksintresset ska tillgodoses i samhällsplaneringen. Alla har ett ansvar för kulturmiljön. I Kulturminneslagen 1 kap 1 § står "Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla...". Riksintressen finns för flera sektorer, bl a naturvård och friluftsliv.

Syftet med denna rapport har varit att klargöra vad som konstituerar riksintresset, klarlägga riksintressets gränser samt uppmärksamma förändringar vilka kan medföra skada för kulturmiljön i riksintresset. Rapporten vänder sig till såväl länets kommuner, som hembygdsintresserade eller "kulturturister".

Projektet har en referensgrupp, där flera av Länsstyrelsens sektorer är representerade. Arbetet med rapporten har utförts av Annika Hallinder på Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. I den slutgiltiga bearbetningen av rapporten har Annika Toll deltagit.

Bengt Häger
Länsantikvarie

Innehåll

Slaka - Lambohov	5
Landskapet	6
Fornlämningar	7
Socknens gamla centrum	9
Kyrkplatsen	10
Prästgården	10
Tingsställe på Slaka backe	11
Kyrskolan	13
Slaka samhälle	14
Torpbebyggelsen	14
Lilla Aska gård	15
Lambohovs säteri	16
Säteriets arbetarbostäder	18
Byggnadsminnet	19
Riksintresse för naturvården	20
Riksintressets gränser	20
Hur ska den riksintressanta kulturmiljön bevaras?	20
Lagar som säkerställer riksintresset	21
Vårdplan	22
Källor och litteratur	23

Bilagor:

1. Inventeringar

2. Fornlämningar inom riksintresset

samt utdrag ur Ekonomiska kartan, blad 085 47.

Slaka - Lambohov

Slaka har sedan gammalt varit en betydelsefull mötesplats på Slakaåsen intill ett gammalt vägstråk. Slaka sockencentrum fick tidigt en offentlig prägel med kyrka, kyrkoherdeboställe och skolor. Områdets centrala roll förstärktes av den tidigare tingsplatsen och traditionen knuten till den stora domarringen.

Norr om sockencentrum, sammanbundet med detta genom en ekbevuxen beteshage, ligger Lambohovs säteri, en 1700-talsanläggning i elegant rokoko. Sydost om åsen syns Lilla Aska mangårdsbyggnad och två flyglar. I sluttningen mellan åsryggen och gården låg förr en mängd småhus på ofri grund som nu till större delen är rivna eller ombyggda.

Lambohovs egendom på 186 hektar förvärvades år 1966 av Linköpings stad för att ge plats åt den expanderande staden och dess blivande universitet. Den nya stadsdelen Lambohov har växt mot sydost och gränsar mot säteriets fruktträdgård.

Slaka kyrkby i förgrunden och längs vägen norr om byn ligger Lambohovs herrgård. I nordost den nybyggda stadsdelen Lambohov. Foto Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

Landskapet

Ortnamnet skrivs *Slacu* år 1247, år 1353 *Slach och* år 1400 *Slagka*. Troligen är ortnamnet en substantivering av adjektivet *slak* med betydelsen slutning eller eventuellt som ett namn på Slakaån.

Slaka kyrka ligger mitt i byn i centrum av socknen med samma namn. Mellan Slaka sockencentrum och Lambohovs herrgård i norr är markerna öppna och obebyggda. Norr om kyrkbyn, sammanbundet med detta genom en ekbevuxen beteshage, ligger Lambohovs säteri. Lambohovsområdet utgörs av ett småkuperat landskap, som geologiskt kännetecknas av varvig lera med smärre inslag av sandig moig morän. Området utgör en del av den sk Slakaåsen, en flack åssträckning, som är en isälvsavlagring. Åsen går ungefär från norr till söder och har sin högsta höjd i Åsdymlingen söder om kyrkan.

Kyrkplatsen och den sentida småhusbebyggelsen vid Gamla Kalmarvägen omges av åkrar och enstaka hagmarker. Slättlandet fortsätter åt väster. I dalgången slingrar sig Slakaån fram.

Vägstrukturen är välbevarad i Slaka. Sedan gammalt har den gamla Kalmarvägen följt åssträckningen från Mjärdevi i norr och vidare mot Skeda i söder. Nordväst om Galgbacken korsade vägarna till Åby och Aska varandra och väster om säteriet Lambohov utgick vägen till Stora Gålstad, som grenade sig i vägen till Naterstad. År 1983 stod den nya Kalmarvägen (väg 34) klar. Den fick sin sträckning från Kåparp och rakt söderut öster om Slakaån och väster om Lilla Åby.

Stadsdelen Lambohov började bebyggas vid 1970-talets slut och år 1982 invigdes stadsdelens centrum. En gång- och cykelväg förbinder Slaka med det nya Lambohovsområdet.

I området väster om Lambohovs säteri finns ett grustag. Tåktverksamheten påbörjades vid 1960-talets slut. Den norra delen av tåkten har lagts igen och delvis planterats med tall.

Fornlämningar

Bygden är gammal och socknen är rik på fornlämningar. Enstaka fynd från stenåldern och bronsåldern har påträffats inom området. Galgbacken var enligt äldre tradition fyndplats för en bronsåldersgrav (RAÄ 197). Här påträffades år 1825, enligt CF Nordensköld, en ekkista och ett svärd. Endast svärdet tillvaratogs, medan kistan nedgrävdes på nytt. Enligt uppgift har man även, på ungefär samma plats, påträffat en spjutspets, en rakkniv samt krukskärvor.

En stor del av området runt Slaka domineras av fornlämningar från äldre och yngre järnåldern. Bygdens mest kända fornlämningsområde är området med domarringar, resta stenar samt högar (RAÄ 68, 69,70,71) söder och öster om Slaka skola. På platsen var, enligt tradition, ortens gamla domsäte beläget. I samband med utbyggnad av en vattenledning utmed Gamla Kalmarvägen undersöktes domarringsresterna (RAÄ 70) år 1990. I nära anslutning till de västligaste av domarringsresterna påträffades då fyra brandgravar av typen brandgropar. De innehöll sotfärgad jord och spridda brända ben. I två av gravarna framkom kraftigt sönderbrända metallföremål. Fynden daterades till äldre järnåldern.

Vidare förekommer ett flertal gravar och gravfält från äldre och yngre järnålder. De ligger ofta på höjder i landskapet och den vanligaste gravformen är runda stensättningar och högar, men även kvadratiska stensättningar och resta stenar är representerade.

Inom riksintresset finns också rester efter den äldre järnålderns hägnadsmurar, s k stensträngar. Stensträngarna syns idag som låga stenrader i marken, men har en gång i tiden varit tillräckligt höga för att utestänga boskapen från åker och äng. Genom långa fägor

Rester av domarringarna vid Slaka. Foto mot SV, Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

leddes djuren ut till betet i skogen. Stensträngarna ligger i anslutning till gravfälten och boplatserna. Lämningar från äldre järnåldern ligger i områden som var lämpliga för tidens åkerbruk. Marken skulle vara genomsläpplig och relativt stenfri, vilket Slakaåsens lättodlade och självdränerande slätter var.

Bygden har många ortnamn, som antyder en äldre bebyggelsebild. Namnen Aska, Slaka och Åsdymlingen anses mycket ålderdomliga eftersom de betecknar natur- och terrängförhållanden. Från järnåldern härstammar ortnamn på -by, t ex Åby. Med tanke på det stora antalet fornlämningar från denna tid så bör den dåvarande befolkningen i Slaka socken ha varit relativt stor.

Inom Slaka socken har åtta runstenar påträffats. Två av dessa står på kyrkogården. Inskriften på den ena som är korsmärkt lyder: ”Gunnar och Henning reste denna sten efter Ber.s.en sin fader, och Ottar, sin broder” Den andra stenen är även den korsmärkt har följande text: ”Asmund och hans bröder reste denna sten efter Svarte, sin fader”. Ytterligare tre stenar skall ha stått vid kyrkan. Tre stenar fanns en gång i närheten av Lambohov. Två av dessa var försedda med kors och den ena dessutom med en djurbild.

Flera arkeologiska undersökningar har genomförts inom riksintresset. En av de större ägde rum år 1988 i södra delen av riksintresset, vid Lilla Åby (RAÄ 49 och en del av RAÄ 50). Anledningen till den arkeologiska undersökningen var att ny bostadsbebyggelse skulle uppföras. Vid utgrävningen framkom ett 20-tal sönderplöjda gravar med brända ben och gravgåvor som pärlor, kammar, glas- och bronsfragment. Fynden daterar gravarna till perioderna folkvandringstid och vendeltid. Boplatzlämningar förekom inom hela undersökningsområdet och från i stort sett alla perioder, från mesolitikum fram till medeltid och senare. Lilla Åby och det s k Snusgårdet uppmärksammades redan i slutet av 1800-talet, då ”ättehögar” togs bort i samband med att ett hus uppfördes. Åtminstone två gravhögar blev undersökta vid det tillfället.

I nordvästra delen av riksintresset har grustäkter föranlett arkeologiska undersökningar (RAÄ 54, 57 och 58) under åren 1968-70. I dessa fall har de berörda fornlämningarna utgjorts av stensättningar.

Socknens gamla centrum

Socknens centrum och bygdens mötesplats låg sedan gammalt på Slakaåsen vid gamla Kalmarvägen. Längs vägen placerades såväl kyrka, prästgård, tingshus, sockenstuga som tre skolbyggnader.

Kyrkan stod på kronogrund. Kyrkan ägde tre närbelägna åkerlyckor som nyttjades av komministern och klockaren mot arrende. Till fastigheten Prästgården hörde även kyrkoherdebostället med åkrar. Kyrkojordens sk kronotomter inkluderade även tingshusbebyggelsen och där uppfördes senare socknens skolbebyggelse. Kyrkans mark samt häradets områden blev geometriskt avtagna år 1676.

Åsdymlingen söder om Slaka var sedan gammalt en allmänning av inskränkt omfång. Området uppmättes år 1795 och fastställdes året därpå som Hanekinds häradsallmänning. Inom socknen fanns ett flertal häradsjordar, sk häradslyckor. Åsdymlingen nyttjades i norr som åker och betesmark och i söder låg förr en mängd småhus på ofri grund. De är nu till större delen rivna eller ombyggda. I slutningen mellan Slakaåsens rygg och Lilla Aska gård, söder om Askavägen låg socknens avrättningsplats, den sk Rättareplatsen. Numera går platsen under benämningen Galgbacken.

Slaka kyrkby, mot SSV. Foto Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

Kyrkplatsen

Kristendomen nådde bygden tidigt. På Slaka kyrkogård står två korsprydda runstenar från 1000-talet och år 1971 påträffades även ett runstensfragment från 800-talet. Socknen hörde under medeltiden till S. Andreas prebende vid Linköpings domkyrka och kom efter reformationen att vara prebende till kyrkoherden i Linköping och Linköpings hospital.

Den äldsta kända kyrkan i Slaka byggdes under 1100-talets senare del av kalksten och bestod av ett långhus. Från denna tid härstammar det nuvarande tornets nedre del. Möjligen uppfördes Slaka kyrka på kungsjord, ty år 1250 testamenterade drottning Katharina gården Slaka till Gudhems kloster. Den romanska kyrkans kor och absid revs år 1470 och ersattes med ett rakslutet kor. Inne i kyrkan finns ännu idag flera medeltida skulpturer bevarade, bl a ett altarskåp tillverkat i Lübeck omkring år 1470.

Kyrkans kor byggdes till år 1689. År 1746 byggdes en ny spira på det gamla tornet. Den var dock för hög och smal och fick kortas av år 1775.

Den gamla kyrkan blev med tiden alltför liten och diskussioner om en ny kyrka började i mitten av 1700-talet. År 1781 revs så kyrkan för att ersättas med en ny och rymligare byggnad. Det gamla tornet av kalksten bibehölls dock. Den nya kyrkan invigdes den 3 augusti 1783. Först år 1855 fick tornet dock sin nuvarande form och år 1910 lade man tegel på spåntaket.

Kyrkan restaurerades år 1938 under ledning av från arkitekt Johannes Dahl. Kyrkans ursprungligt röda färg och vita fönsteromfattningar rekonstruerades då och på det medeltida tornet avlägsnades all täckande puts. Stenmaterialet och bruket antyder, att den första våningen tillkom under ett äldre skede än tornets övre våningar. År 1980 restaurerades kyrkan på nytt.

Prästgården

(Slaka 1:2)

Slaka socken har genom tiderna omväxlande haft egna kyrkoherdar och varit prebendepastorat. Från år 1325 var prästgården prebende för kaniker vid domkyrkan och sedan växlade förhållandena. Socknen förklarades som regalt pastorat år 1858 och man fick en egen kyrkoherde år 1862. År 1919 blev Slaka annexförsamling till Skeda. Kyrkoherden har sedan Skeda och Slaka blev en kyrklig samfällighet varit bosatt i Skeda. Församlingens komministrar har sedan slutet av 1500-talet varit bosatt i Lilla Gålstad.

Vid slutet av 1600-talet bestod prästgården i Slaka av en manbyggnad med ett flertal ekonomibyggnader. Byggnaderna reparerades efter hand, men vid 1800-talets mitt var prästgårdsbebyggelsen mycket förfallen och ersattes av en ny åren 1855-56. Prästbostället fick en påkostad utformning och bebyggelsen och parken accentuerade prästens dåvarande ledande position i socknen. Byggnaden fick karaktären av en liten herrgård med en gårdsplan flankerad av flyglar.

Prästgårdens manbyggnad är uppförd av timmer i en våning med vindsvåning, med en stram och elegant ljusgrå putsad fasad. De profilerade fönsteromfattningarna samt överstycken är har en mörkare grå nyans. Byggnaden renoverades år 1970. Bostadshuset flankeras av två timrade och rödfärgade flyglar, ett magasin och ett garage. Eftersom prästen för sin utkomst även var beroende av jordbruket hörde också ekonomibyggnader till prästgården. De placerades norr om bostadsdelen och den (då) parkliknande trädgården. Bebyggelsen bestod ursprungligen av stall, ladugård, lada, svinhus samt höns hus. Endast ladugården och stallet finns kvar. De är uppförda i skiftesverk och fasaderna är traditionsenligt målade med falu rödfärg med vitmålade detaljer samt svarta dörrar. Gården är numera i privat ägo.

Prästgården. Foto Länsstyrelsen. 2002.

Tingsställe på Slaka backe

Enligt traditionen förknippas den stora domarringen i Åsdymlingen med områdets betydelse som tingsplats. Det är dock osäkert var Hanekinds härads tingsplats låg under medeltiden. Då hölls tinget i regel utomhus och vanligtvis på kyrkvallen. Först år 1414 omtalas Slaka som tingsplats för Hanekinds härad och från 1500-talets slut var tingsstället regelbundet förlagt till Slaka. Socknen var på 1600-talet och fram till 1800-talets slut delad på Hanekinds och Valkebo härader.

På 1700-talets början bestod fastigheten Slakabacken av några små kronotomter, varav åtta var bebyggda, en med tingsstuga. Tingsplatsen varierade sedan under några år, men återgick år 1748 till den ”urgamla tingsplatsen Slaka backe”, där den sedan förblev en lång tid framåt. På en karta från år 1807 kan man se tingsplatsen mitt emot kyrkan och på andra sidan Gamla Kalmarvägen. Bebyggelsen utgjordes av tre hus kring en gård med inhägnad gårdsplan. Placeringen nära kyrkan visade sig vara fördelaktig, ty under kyrkbygget år 1781 kunde man hålla gudstjänst i det intilliggande tingshuset

På 1850-talet blev det vanligare att den urtima lagen, dvs extra sammanträden med häradsrätten, förlades till annan ort än Slaka och efter några år hölls samtliga ting i Linköping. Vid mitten av 1800-talet var tingshusbebyggelsen förfallen och år 1870 beslöt man att riva husen. På fastigheten uppfördes år 1874 en småskolebyggnad.

Minnessten över Hanekinds härads tingsplats, rest 1969. I bakgrunden f d småskolan uppförd år 1874. Foto Länsstyrelsen. 2002.

Kyrkskolan

(Slaka 3:2)

Slaka socken var föregångare inom skolundervisningen. Redan på 1770-talet inrättades ett par fonder till förmån för ändamålet och år 1787 förekom skolundervisning i sockenstugan. Skolan stadfästes år 1808 och en lärare anställdes. Den första skollokalen blev sockenstugan.

Byggnaden var dock i dåligt skick och en ny uppfördes år 1835. Det inrymde inte bara skola utan även sockenstuga, fattigstuga, klockarbostad samt bostad åt läraren. Socken var barnrik och en privat skola inrättades i Röby år 1870. Den gamla sockenstugan är numera församlingshem och benämnes Kyrklidens församlingsgård. Huset är en två våningars träbyggnad, som utvändigt är försedd med ljusgrå puts med mörkare detaljer. Byggnaden reoverades vid 1950-talets början.

År 1874 lät man uppföra en speciell byggnad för småskolan och den förlades till platsen för det f d tingshuset. Byggnaden var i bruk till 1923, då den kom att nyttjas som bostad för kantorn och senare lärarbostad. Huset var en träbyggnad i en våning med vindsvåning. Fasaden reveterades, putsades vit och försågs med frontespiser och profilerade takfotstassar. Byggnaden reoverades och tillbyggdes år 1947. Den f.d. småskolan är numera bostad och den har förändrats genom åren. Byggnaden har dock kvar sin äldre karaktär.

Socknens barnantal ökade och skolorådet beslöt därför 1897, att bygga ett nytt och tidsenligt folkskolehus med sal för 60 barn samt slöjdsal, kommunalrum samt bostad åt skolläraren och klockaren. Ett par år senare stod byggnaden klar intill småskolan och benämndes kommunalhuset. Huset byggdes i trä i en våning med vindsvåning. Fasaden reveterades och putsades i ljusgul färg. Långsidans frontespiser fick rikt dekorerade gavelspetsarna och de höga fönstren utsmyckades med profilerade överstycken. Byggnaden reoverades 1943. På den tiden innehöll den två lägenheter på övre våningen och på nedre våningen fanns gymnastiksal (den gamla skolsalen) samt kommunalrum, som användes som klassrum, samt skolkök. Numera är gymnastik och fritidshemsverksamhet inrymd i lokalen.

*Skolhus uppfört i slutet av 1800-talet...
Foto Länsstyrelsen. 2002.*

och folkskolan från år 1923.

År 1923 kompletterades skolbebyggelsen i söder med en ny folkskolebyggnad. Skolhuset försågs med fyra skolsalar. Huset uppfördes i en våning med vindsvåning och med frontespis. Fasaden kläddes med rödfärgad locklistpanel. Byggnaden byggdes om 1948 och renoverades 1997.

Skolverksamheten i Slaka har genom tiderna varit livaktig. Här inrättades slöjdskola på 1880-talet och fortsättningsskola under 1920-talet. Inriktningen på den senare blev yrkesbetonad och profilerades på jordbruk samt skolköksundervisning.

Bebyggelsen har kompletterats genom tiderna. År 1957 uppfördes den östra skolbyggnaden i en våning med grå putsad fasad. Huset sammanbyggdes med de båda folkskolorna genom skärmtak. Öster om denna skollänga byggdes ett par förråd på 1950-talet. År 1981 uppfördes en fristående skolbespisning som en envånings länga med röd locklistpanel. Skolbebyggelsen kompletterades ytterligare i öster 1993 med ett daghem och 1995 med en skolbyggnad. Slaka skola är i dag, år 2002, en mellanstadieskola. Lågstadieklasserna är hänvisade till Skeda skola.

Slaka samhälle

På 1950-talet började bebyggelsen söder om Slaka kyrka och väster om Kalmarvägen att förtätas. Små tomter avstyckades och egnahemshus uppfördes. Under 1980-talets senare del uppfördes ytterligare villor i området. Nordöstra delen av Lilla Åby kom då att avstyckas och bebyggas med egnahemsbebyggelse och på så sätt förvandlas till Slaka samhälle. Sydvästra delen av byn består fortfarande av enstaka bostadshus samt mindre jordbruksfastigheter. Ett undantag utgör Lilla Åby 2:1 (Södergård). En något större bondgård med en bostadsbebyggelse och ekonomibyggnader från 1901.

Åsdymlingen var från början glest bebyggt med enstaka torp. Södra delen av Åsdymligen blev allt mer bebyggd under 1920-talet. Här etablerades en affär 1923 och här uppfördes 1932 Slakas och Skedas gemensamma ålderdomshem. På 1960-talet blev området bebyggt med egnahemshus.

En missionsförsamling bildades i Slaka år 1896 och den lät uppföra ett eget missionshus på den sk Galgbacken i Åsdymlingen år 1929. Byggnaden uppfördes i trä i en våning och inreddes med samlingslokal samt en lägenhet. Fasaden dominerades av vita rundbågiga tvåluftsfnster med tvärpost och spröjs, snickeriveranda samt röd locklistpanel.

Torpbebyggelsen

I slutningen mellan Slakaåsens rygg och Lilla Aska gård låg förr en mängd torp och backstugor av enkelstugutyp på ofri grund. Enligt uppgift fanns i slutet av 1700-talet ett 20-tal torp på Slaka backe, bl a kyrkotorp, två torp under fattigstugan samt sockenskräddarens, skomakarens, klarinettblåsarens och soldatens torp. Dessa är nu till större delen rivna eller ombyggda.

I södra delen av riksintresset ligger enstaka äldre byggnader. Nämnas kan Sofieberg, som uppfördes 1798. Bostadshuset utgörs av en parstuga i två våningar med röd stående lockpanel. Byggnaden helrenoverades på 1960-talet samt 1985. Vid det sistnämnda tillfället upptäckte man målningar på övre våningen signerade "AH år 1813".

Lilla Aska gård

Gården Lilla Aska, eller Aska Nedergård, utgörs av en manbyggnad och två flyglar. Byggnaden är av tidig 1900-talskaraktär. Manbyggnaden, ett gult reveterat hus med mansardtak med avvalmade gavelspetsar, uppfördes i trä ca 1850, men fick sitt nuvarande utseende vid en ombyggnad år 1908. Huset uppfördes i en våning med vindsvåning och försågs med frontespis med veranda mot gården. Fönsteromfattningarna är dekorerade och vitputsade. Ladugården av trä uppfördes i skiftesverk år 1901. Väggarna fick delvis stående panel och fasaden rödfärgades medan detaljerna målades vita. Till ekonomibyggnaderna hörde även ett magasin av tegel från 1903. Byggnaden är gulputsad och försedd med dekorativt diagonalspröjsade fönster och dekorerade vitputsade foder. Till anläggningen hör ett bostadshus i en våning med vindsvåning med ljusgul putsad fasad från 1900-talets början.

Griftegårdsnämnden förvärvade 1958 Lilla Aska. I dag är gårdsanläggningen konferensanläggning. Linköpings krematorium med Ljusets och Hoppets kapell tillkom efter 1971 och området expanderar ständigt mot skogsområdet i söder.

Till Aska Nedergård hör ett par torp, som fortfarande finns kvar. En närliggande arbetarbostad strax norr om gården fick ett likartat utseende som manbyggnaden. Bostadshuset uppfördes i en våning med vindsvåning. Taket var ett mansardtak, fasaden gulputsades och fönstren småspröjsades. Lyckhems bostadshus, öster om skolbebyggelsen, uppfördes i timmer år 1875. Huset byggdes om år 1935 och försågs då med brutet tak och röd stående locklistpanel. Huset renoverades år 1997. Till gården hör även en ekonomibyggnad i skiftesverk. Öster om Lyckhem ligger torpen Åttingen och Granåsen, vilka även hörde till Aska Nedergård. De har dock ombyggt och förändrat sin ursprungliga karaktär.

Lambohovs säteri

Lambohov hette i äldre tider Lammatorp eller Lammarp, senare Lamboholm samt Bosgård. I 1825 års jordebok står det Lamohof.

Drottning Katarina ägde redan på 1250-talet den mark på vilken gården ligger i dag. Under 1500-talet tillhörde gården släkten Rosenstråle och på 1670-talet lät Olof Rosenstierna d.ä. bebygga platsen med ett karolinskt corp de logie med två flyglar. Gården utgjordes av två mantal frälsesäteri tillsammans med det avhysta Boarp.

Den nuvarande herrgården uppfördes 1762-63 av greven, översten och riksrådet Fredrik Carl Sinclair. Ritningarna utfördes av Jean Eric Rehn. Huvudbyggnaden i rokokostil uppfördes av timmer i en våning och troligen nyttjade man timret från den rivna karolinska gården. Byggnaden har, i enlighet med Rehns ritning, gul puts med vita detaljer, rustik och fönsterfoder. Byggnaden försågs vidare med valmat mansardtak och en låg dubbelarmad entrétrappa med smidesräcke.

Huvudbyggnaden fick en franskinspirerad planlösning med bostadssviter på båda sidor om entrén och en paradvit med sal mot parksidan. Rehn svarade även för inredningen och rummen försågs med målade tapeter, dörröverstycken och väggfält samt dekorerade kakelugnar. Nästan alla rum har kvar sin ursprungliga inredning. Herrgården restaurerades och moderniserades år 1931 och 1964. På 1970-talet utfördes en utvändig restaurering, varvid herrgårdens ursprungliga gula putsfärg återställdes.

Lambohovs herrgård. Foto Länsstyrelsen. 2002.

De två flyglarna uppfördes av sten i en våning och även de putsades i gul ton och försågs med avvalmade mansardtak. Den norra inrymde gästrum och den södra var kök. Byggnaderna förenades med huvudbyggnaden genom svängda murpartier med galler och skulpturförsedda nischer. Tillsammans bildade de en sluten mangård, ett av landets få bevarade exempel av en cour d'honneur, dvs ett slags representativt uterum. 1912 ordnades en täckt gång mellan flygeln och huvudbyggnaden. Den norra flygeln renoverades 1980.

Direkt söder om själva gården anlades en trädgård med drivhus och trädgårdsmästarbostad. Där placerades även den sk fruktboden, ett litet gulputsat kvadratisk hus med högt tälttak samt ett trädgårdsmagasin. Det sistnämnda var en timrad och rödmålad byggnad med brutet tak, som enligt traditionen byggdes redan på 1670-talet, men troligen ombyggdes på 1700-talet. Byggnaden renoverades 1980. Trädgårdsmästarbostaden utgörs av en byggnad i en våning med vindsvåning. Huset reparerades 1942, men i dag är panelen av stående ljusgul fasspont avflagnad samt delvis försedd med eternitplattor. Uthuset väster om bostadshuset, även det med eternitklädd fasad, utgör en rest av det gamla växthuset. Trädgårdsmästarvillan är numera avstyckad och såldes 1998. Herrgårdens trädgård fick på 1800-talet karaktären av engelsk park med slingrande gångar och små vattendrag med välvda broar.

Norr om gårdsgruppen placerades två små kvadratiska avträden med gulputsade fasader, ett för herrskapet och ett för tjänstefolket. I det sistnämnda kan man se spår av rokokomålningar.

Norr om corp de logiet förlades gårdens ekonomidel. Husen lades längs en gata, som i öster avslutades vid ladugården. Söder om vägen uppfördes 1770 säteriets stall. Det ombyggdes 1911. Byggnaden försågs med ett valmat mansardtak och ventilationshuvar av trä. Fasaden kläddes med ljusgul liggande fasspont. Byggnaden renoverades 1980. Gårdens brunn, väster om stallet, fick en överbyggnad bestående av ett pyramidtak på fyra hörnpelare med trätak täckt av spån. Byggnaden renoverades 1980. Söder om brunnen uppfördes 1906 säteriets tvätt- och mangelstuga. Byggnaden försågs med ett högt säteritak och fasaden kläddes med gul fasspont.

Ekonomibebyggelsens östra del utgjordes av ladugård, loge, körhus och fårlada. I dag återstår de två förstnämnda. Ladugårdsbyggnaden uppfördes av trä och tegel åren 1762-63. Den försågs med körbanor av timmer. Fasaden putsades i ljusgul färg och skullen försågs med rödfärgad stående panel. Byggnaden renoverades 1905 och 1980. Säteriets stora loge från 1863 fick en fasad bestående av skiftesverk, som rödfärgades. Körbanorna uppfördes i stolpverkskonstruktion och bekläddes med stående brädpanel. Huset renoverades 1980.

Av de övriga ekonomibyggnaderna kan nämnas vagnboden med garage. Den uppfördes av trä och väggarna kläddes med ljusgulmålad liggande fasspont. De tre portarna renoverades 1980. Magasinet uppfördes i trä 1884 och placerades nordöst om vagnboden. Den försågs liksom flertalet ekonomibyggnader med liggande fasspontpanel, som gulmålad. Det lilla brygghuset byggdes i trä 1906. Fasaden kläddes med ljusgul liggande fasspont. Taket renoverades 1980.

I ekonomibebyggelsen och strax väster om brygghuset låg säteriets arrendatorsbostad. Den utgjordes av en träbyggnad i två våningar med ingångar på gavlarna. Fasaden kläddes med liggande gulmålad fasspont. Byggnaden ombyggdes 1938.

Lambohovs säteri tillhörde släkten Sinclair fram till 1800-talets mitt och därefter avlöste en rad ägare varandra för att efter 1921 komma i släkten Cederbaums ägo. År 1966 köptes hela egendomen av Linköpings stad. Herrgården fungerar fortfarande som privatbostad och den norra flygeln är bostad åt inspektoren. Lambohovs säteri förklarades som byggnadsminne 1967. Byggnadsminnet omfattar 9 byggnader.

Lambohovs herrgård, mot Ö. Foto Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

Säteriets arbetarbostäder

Till Lambohovs säteri hörde flera dagsverkstorp. Vid 1700-talets början var de fyra till antalet. Dit hörde torpet Olufstorp, vars byggnadsrester man ännu kan se i skogen strax väster om herrgården.

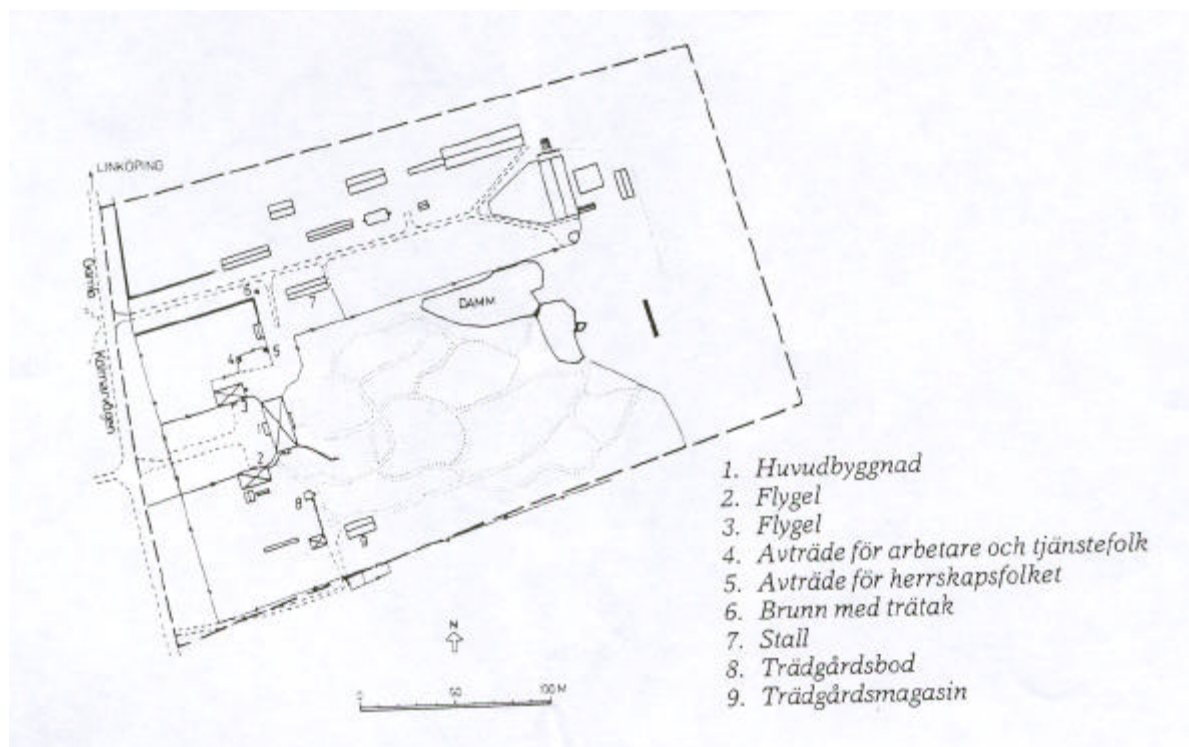
I Boarp och Motet, nordväst om riksintresset, uppfördes lantarbetarebostäder under säteriet. Boarp var ursprungligen ett frälsehemman, som på 1680-talet införlivades med Lambohovs säteri.

Byggnadsminnet

Lambohovs herrgård blev byggnadsminne år 1967.

Skyddsföreskrifter: Husen får inte till det yttre förändras. Huvudbyggnad, två avträden, brunn och stall har dessutom ett inre skydd. Park och övrigt område, som hör till byggnadsminnet ingår i skyddsföreskrifterna.

En inventering och åtgärdsbeskrivning för Lambohovs säteri upprättades år 1979 av J Vikholms byggprojektering, Linköping.

Riksintresse för naturvården

Norra delen av riksintresset (Lambohovs gård och området däromkring) ingår i naturvårdens riksintresse Eklandskapet NE 46.

Riksintressets gränser

Föreliggande arbete syftar till att klargöra riksintressets kulturhistoriska värden och som en följd av detta också riksintressets gränser. Gränsen för Slaka-Lambohov riksintresse har dock inte förändrats nämnvärt i denna revidering. Riksintresset är kraftigt kringskuret av modern bebyggelse, samt av ett grustag i väster, och många av de värden för kulturmiljön som funnits omkring riksintresset finns inte längre kvar.

Hur bevaras den riksintressanta kulturmiljön?

Slaka sockencentrum ligger i dominerande läge på Slakaåsen omgiven av öppen åkermark. Det är av största vikt för kulturmiljön i riksintresset att det öppna landskapet omkring Slaka och Lambohov även fortsättningsvis brukas och på så vis hålls öppet.

För att förstå riksintressets värdefulla kulturmiljö och dess dominerande läge i landskapet krävs det att byn även i framtiden omges av åkermark och att betesmarken som förbinder Slaka med Lambohov fortsättningsvis betas.

Stora nybyggnadsprojekt i eller intill riksintresset kan påtagligt förändra kulturmiljön i riksintresset. Likaså kan en förändrad brukning av de öppna ytorna, som t ex en golfbana eller en ny vägsträckning, helt förändra upplevelsen av kulturmiljön. Det är också viktigt att inga nya höga byggnader, som t ex vindkraftverk eller telemaster, hindrar sikten mot kyrkhöjden och därmed upplevelsen av byns dominanta läge.

Även smärre förändringar i kulturlandskapet kan medföra att viktiga kulturhistoriska lämningar försvinner. Om t ex stenmurar, äldre brukningsvägar, alleér, odlingsrösen och åkerholmar bryts upp, försvinner en viktig del av mångfalden och det kulturhistoriska arvet.

Vid ny- eller ombyggnad av bebyggelse kan otraditionella byggnadssätt avsevärt förändra upplevelsen av byn och landskapet. Bebyggelsen ska i möjligaste mån anpassas till den lokala byggnadstraditionen vad gäller t ex proportioner, fasad- och takmaterial.

Lambohovs herrgård är kraftigt kringskuren av modern bebyggelse och det är av största vikt att bevara det lilla som återstår av öppet herrgårdslandskap omkring gården och dess ekonomibyggnader. Lambohovs herrgård är byggnadsminne och därmed skyddat av kulturminneslagen (se sid 19).

Lagar som säkerställer riksintresset

I **Miljöbalken** 1 kap 1§ fastslås att lagen ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Vidare i 3 kap 6 § att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Miljöbalken rymmer också ett skydd för s k biotoper – alleér, odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, källor och våtmarker i jordbruksmark samt pilevallar. Arbetsföretag som kan skada skyddsvärda biotoper får inte utföras.

Kulturminneslagen (kap 1) slår fast att ”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvar för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas.”

Kulturminneslagen (kap 2) skyddar alla fornlämningar och det är förbjudet att ”utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt skada en fast fornlämning”. Detta innebär att vid alla markingrepp, som ligger nära en fast fornlämning, kräver Länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsen beslutar om en arkeologisk utredning eller förundersökning är nödvändig för att fastställa om fornlämning kommer att beröras eller ej. Om en tidigare okänd fornlämning påträffas under arbete, ska arbetet omedelbart avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas. På Östergötlands länsmuseum i Linköping och Länsstyrelsen man få hjälp med utdrag ur fornminnesregistret och kopior på ekonomiska kartan, där registrets fornlämningar markerats. Observera att den tryckta ekonomiska kartan inte är fullständig vad gäller antalet fornlämningar.

Lambohovs herrgård är **byggnadsminne**. Enligt kulturminneslagen kan en byggnad som är ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde” förklaras som byggnadsminne. Byggnadsminne kan även gälla parker, trädgårdar och andra anläggningar av kulturhistoriskt värde. I byggnadsminnet Lambohov ingår 9 byggnader samt parkområde. Byggnader och skyddsföreskrifter redovisas ovan, sid 16.

Alla **kyrkobyggnader** (tillkomna före 1940, samt några till) och kyrkotomter omfattas av kulturminneslagen. Kyrkobyggnader får inte förändras utan tillstånd från Länsstyrelsen. Detta gäller också klockstaplar. Kyrkogårdar och begravningsplatser skall vårdas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

Vad gäller nybebyggelse eller ombyggnad av befintlig bebyggelse anger **Plan- och bygglagen** (kap 3) att nya byggnader ”ska placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt **med hänsyn** till stads- eller kulturlandskapsbilden och till natur- eller kulturvärdena på platsen. Byggnader ska ha en yttre form och färg som är lämplig för byggnaderna som sådana och ge en god helhetsverkan”. Vidare sägs att ”tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar av en byggnad skall utföras **varsamt** så att byggnadens särdrag och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara”.

Enligt plan- och bygglagen (kap 1 och 4) ska varje kommun ha en aktuell **översiktsplan**. I översiktsplanen ska anges hur kommunen avser att tillgodose riksintressena. Särskilda **områdesbestämmelser** kan användas för att skydda kulturmiljön inom riksintresset. I ett värdefullt kulturlandskap kan man genom områdesbestämmelser t ex kräva bygglov för jordbrukets ekonomibyggnader.

För rådgivning i byggnadsärenden kan man, förutom till Linköpings kommuns bygglov-kontor, vända sig till Östergötlands länsmuseum i Linköping.

Vårdplan

Vårdplan (objektnummer 30) är upprättad över gravfältet (RAÄ 53). Gravfältet ligger på gränsen till en grusås och består av stensättningar, klumpstenar samt en rest sten. Anläggningen ligger på en öppen gräshed samt i en äldre tallskog. Fornlämningarna skall vara friröjda samt väl slåttrade. Vid revideringen 1994 befanns området ej vara vårdat de senaste åren. Årets därpå genomgicks vårdarbetena och kommunen avsåg då att gallra barrskogen.

Källor och litteratur

Litteratur

- Almquist, J.A. Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden. 3:1. Stockholm 1946
- Appelgren, K. Lilla Åby. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet UV Linköping 1995:19.
- Linköpingsbygden. Örebro 1987.
- Lindqvist, G. Slaka kyrka. Uddevalla 1988
- Nordenskjöld, C.F. Östergötlands minnesmärken. Östergötlands fornminnesförenings tidskrift I. 1875
- Nordmark, G.M. Slaka socken. Östergötland. Del I
- Ridderstad, A. Östergötland II:2. Stockholm 1918
- Selling, G. Lambohov. Slott och herresäten i Sverige. Östergötland, 1. Malmö 1971.
- Slaka. En Östgötasocken i ord och bild. Linköping 1952.
- Sveriges bebyggelse. Slaka sn.
- Tham, W. Beskrivning över Linköpings län (1854-1855). Falköping 1994
- Widegren, P.D. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Falköping 1993

Östergötlands läns museums arkiv

Diverse arkivmaterial

Foton

Lantmäteriverket i Linköping

Handlingar angående Slaka Prästgård, uti Slaka socken, Hanekinds härad och Östergötlands län, upprättad år 1699 af N. Lundberg

Aska By uti Hanekinds Hd och Slaka Socken afmätt 1706

Handlingar angående häradsallmanningen Åsdymlingen, uti Slaka socken... upprättad år 1708

Handlingar angående Sätessgården Lambohof uti Slaka socken... upprättad år 1717

Charta öfver Några små Krono Tomter Slakabacken kallade, uti Slaka Socken... Författad år 1807

Karta öfver rågångarne omkring Slaka backe en utjord i Linköpings län, Hanekinds härad, Slaka socken, upprättad år 1864

Inventeringar

Kulturhistorisk byggnadsinventering

Inventeringen utfördes av Östergötlands länsmuseum på uppdrag av Linköpings kommun år 1994.

Skola/lärbostad (Slaka 3:2)	Klass M
Skola. Gymnastik/fritidshem (Slaka 3:1)	Klass 1B
Förutom sitt miljömässiga värde har byggnaden stort kulturhistoriskt värde. Den är välbevarad och har en mycket tidstypisk fasadutformning. Den nya skolan har ej genomgått några större förändringar i exteriören och har ett stort kulturhistoriskt värde.	
Bostadshus, magasinsflygel. Prästgården (Slaka 1:2)	Klass 1B
Hela prästgårdsanläggningen har ett mycket stort kulturhistoriskt värde.	
Garageflygel, prästgården (Slaka 1:2)	Klass M
Ekonomibyggnader, prästgården (Slaka 1:1)	Klass 1B
Bostadshus mm, prästgården (Slaka 1:1)	Klass M

Klassificeringssystem:

- 1A** Byggnad som är en framträdande representant för viss tids byggnadsskick och som har välbevarad exteriör. I vissa fall kan detta även innefatta en genuin interiör. Den arkitektoniska utformningen eller lokal- och personhistoriska aspekter kan vara av betydelse.

Miljösammanhanget kan i förekommande fall endast förstärka objektets kulturhistoriska värde.

Byggnaden är av sådan karaktär att en utredning om byggnadsminnesförklaring enligt lagen den 1 januari 1989 om kulturminnen kan komma att aktualiseras.

Underhållsarbeten och andra åtgärder bör ske i samråd med antikvarisk myndighet.

- 1B** Byggnad som väl representerar viss tids byggnadsskick och har väl bevarad exteriör. Miljöaspekten ges vid urvalet viss betydelse. Åtgärder som medför förändring av byggnaden bör ske i samråd med antikvarisk myndighet.

M Utöver utvärderingen av enskilda byggnader har även vissa områden och enstaka objekt markerats som intressanta ur miljösynpunkt, varvid beteckningen miljömässigt värde använts. För enstaka byggnader gäller att det framför allt är byggnadsvolym, placering och material som är av betydelse.

- 2** Byggnad som vid inventeringstillfället inte bedömts vara av sådant kulturhistoriskt värde att en placering i klass 1 kan motiveras. Avgörande faktorer kan bl a vara genomgripande ombyggnader.

För byggnader uppförda efter 1950 har ingen kulturhistorisk bedömning gjorts.

I detaljplanen för del av Slaka samhälle (område vid skola och daghem) i Linköpings kommun 1994 har prästgården och dess ekonomibyggnader beteckningen Q och q1. Detta innebär att området endast får användas för befintlig kulturhistorisk bebyggelse och att befintliga byggnader ej får rivas. Fd småskolan och skolområdet har beteckningen q: värdefull miljö.

Byggnadsinventering

Kulturhistorisk byggnadsinventering inom Linköpings kommun till stöd för energisparplaneringen i befintlig bebyggelse, sept 1981. Läns museet, Johan Högqvist

Följande byggnader medtogs:

Åsdymlingen 5:6 (Slaka missionshus)	Klass B
Slaka 1:2 (läarbostad)	Klass B
Slaka 2:1 (gamla skolan)	Klass A
Slaka 3:1 (gamla skolan)	Klass A
Slaka 1:1 (fd prästgården)	Klass A
Lambohov 2:3 D (arbetarbostad)	Klass B
Lambohov 2:3 E (arbetarbostad)	Klass B
Lilla Aska 1:2 (manbyggnad)	Klass A
Lambohov 2:3 A-C (herrgården)	Klass A, byggnadsminne

Klassificeringsgrupp

A Byggnad eller område med så stora kulturhistoriska eller miljöskapande värden att en fasadändring ej bör tillåtas

B Byggnad eller område vars kulturhistoriska eller miljöskapande värden kräver särskilda hänsynstaganden

Prästgårdar

Prästgårdsinventeringen i Östergötlands län 1978. ÖLM., Inger Gustafsson

Kyrkoherdebostället i Slaka inventerades med samtliga byggnader. Ingen klassificering. Fd prästboställe, numera fransålt och privatägt.

Skolor

Skolbebyggelsen i Slaka inventerades av Östergötlands läns museum 1980. De utvärderades och klassificerades dock ej.

**Fornlämningar i området. Uppgifter i fornminnesregistret.
Slaka sn. Ekonomiska kartorna 08546, 08547**

- 49 6 resta stenar och bebyggelse lämning (Arkeologisk undersökning 1986)
- 50 Gravfält bestående av 13 högar och 12 runda stensättningar (Arkeologisk undersökning, 1986)
- 52 Runstenar (3)
- 54 Gravfält bestående av 5 runda och 1 kvadratisk stensättning. (Arkeologisk undersökning 1970, varvid 22 gravar framkom.)
- 57 1 kvadratisk och 1 rund stensättning. Arkeologisk undersökning, 1968-69.
- 58 1 kvadratisk och 1 rund stensättning. Arkeologisk undersökning 1968-69.
- 67 Rund stensättning.
- 68 Domarring och hög
- 69 Domarring
- 70 8 resta stenar
- 71 3 högar (rester av)
- 84 Rund stensättning
- 100 Herrgårdsanläggning, Lambohovs herrgård
- 123 Minnessten
- 128 Gravfält bestående av ca 35 anläggningar, varav flertalet är osäkra. Ca 10 arkeologiskt undersökta..
- 129 Bebyggelse lämningar och odlingssten
- 131 Bebyggelse lämning
- 149 Rest sten (osäker)
- 150 Runsten (förmodad runsten i Lambohovs logbyggnads grund) samt fyndplats för del av runsten
- 151 Stensträngssystem, ca 250 m långt
- 152 Stensträng, ca 60 m lång
- 153 4 högar (1 osäker) samt 1 odlingsröse
- 154 Rund stensättning
- 158 2 kvadratiska stensättningar
- 159 Stensträng (ca 50 m lång, osäker)
- 197 Galgbacken samt fyndplats för bronsåldersgrav
- 255 Boplats utan synlig anläggning. Arkeologisk undersökning 1987-88.
- 258 Gravplats. Arkeologisk undersökning 1996)